

Postremo Confirmationem subsequitur communis benedictio, quæ confirmatis omnibus simul ab Episcopo datur in fine. Quæ quidem cum sit simplex cæremonia ex communi Doctorum, probabiliter ait Tamburini quod non videtur obligare facta admonitio, ne ante illam ab Ecclesia discedatur. Imo Layman et Palaus docent illam monitionem esse omittendam, si magnus sit populi concursus, ut aliis fiat locus, ac pluribus quoad pueros præsertim inconvenientibus occurratur, qui diu in templo sistere nequeunt⁴.

569. Q. 6. *Quid ex Synodo Novariensi circa Confirmationem?*

R. Ex Synodo Novariensi quoad Confirmationem præcipue debet curare Parochus: ut 1. suos instruat de hujus Sacramenti efficacia ac suscipiendi modo; — 2. in illius administratione seorsim mares a fœminis collocet, ac templi fores custodiat. Item Episcopum præsentem moneat, si qui forte sit gravi morbo correptus nondum confirmatus, licet puer ne sine tali maximo subsidio decedat; — 3. ipse solus suorum schedas conficiat; ac postea colligat et confirmatorum nomina in suo libro adnotet cum omnibus suis circumstantiis: tum ad cognoscendam cognationem, tum propter Ordines fortasse a confirmatis suscipiendos, tum ut subveniatur dubitanti de suscepta Confirmatione; — 4. si adsint confirmandi ex aliena Parocia, eorum elenchum et schedularum exempla mittat postea ad illorum Parochum (pag. 85, 283 et seqq.).

570. *Monitum*: Curet Parochus instruere jam confirmatos, ut bene utantur gratia qua donati sunt; sicut enim non sufficit militi, ut arma arripiat, sed iis etiam strenue uti debet ad hostes debellandos; ita pariter non sufficit christiano, ut per Confirmationem gratiam roborantem seu spiritualem armaturam obtinuerit, nisi hac utatur ad spirituales suos hostes profligandos. Quale opprobrium pro christiano milite si superne roboratus cuius tentationi succumbat, viliter arma cedens²!

obligatur, eaque plures pro consuetudine aut pauciores dies gestanda est.

— Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, n. 186.

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, n. 188. — Abrate, *Lo spirito del Parroco*.

² V. Contenson, l. II, p. I, dist. iv, c. 1, *Reflexio ultima*.

DISPUTATIO QUARTA

DE EUCHARISTIA

571. Q. *Quid est Eucharistia?*

R. *Eucharistia* quæ græce sonat *bonam gratiam, gratiarum actionem*, dicitur Sacramentum Corporis Christi, tum quia Christus illud instituit *gratias agens*¹; tum quia per illud possumus dignas pro acceptis beneficiis gratias Deo rependere; tum quia in eo Christum recipimus omnium gratiarum fontem.

Dupliciter Eucharistia consideratur: vel respective ad homines, quos sanctificat, sub qua ratione est Sacramentum; vel respective ad Deum, quem colit et placat, sub qua ratione est Sacrificium. *Differunt autem plurimum inter se hæ duæ rationes*, ait Catechismus R., *Sacramentum enim consecratione perficitur; omnis vero Sacrificii vis in eo est, ut offeratur: quare sacra Eucharistia dum in pyxide continetur vel ad ægrotum defertur, Sacramenti, non Sacrificii rationem habet.*

572. Eucharistia: — 1. sumpta pro sacrificio simul et Sacramento dicitur *eulogia*, id est benedictio juxta illud: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio Sanguinis Christi est*²? *Pascha* juxta illud: *Pascha nostrum immolatus est Christus*³. *Synaxis*, id est collectio, quia multi convenire solent fideles, ut intersint sacrificio et participes fiant Corporis Domini; — 2. sumpta pro sacrificio tantum dicitur *Missa*; quia, sacrificio peracto, in pace dimittitur populus. *Sacrificium panis et vini, altaris oblatio*, etc.; — 3. sumpta pro Sacramento tantum dicitur *cæna Dominica, Communio*; vel simpliciter *Sanctissimum Sacramentum* ob ejus excellentiam; vel *agapa*, id est dilectio, quia est summæ Dei erga nos dilectionis argumentum,

¹ I Cor. xi. — ² I Cor. x. — ³ I Cor. v.

et mutuae inter fideles charitatis vinculum¹. Item *panis angelicus panis vitae, Corpus Christi, viaticum*², etc.

Præter oracula prophetarum, qui non obscure Eucharistiam prænuntiarunt³; et veteris mundi sacrificia quæ illam præsignificaverunt, plures figuræ illam adumbrarunt: *lignum vitæ* vim conferens vivendi in æternum⁴; *manna* habens omnis saporis suavitatem⁵; *panis* quo Elias ambulavit 40 diebus et noctibus⁶; *tabernaculum*, in quo Deus inhabitans dux itineris erat⁷; præcipuæ *Agnus paschalis*, pro salute hominum immolatus⁸, etc.

PARS PRIMA

DE EUCHARISTIA PROUT EST SACRAMENTUM

CAPUT PRIMUM

DE NATURA ET INSTITUTIONE EUCHARISTIE⁹.

573. Q. 1. *Quid Eucharistia, prout est Sacramentum?*

R. Eucharistia si consideretur *in fieri*, est conversio panis et vini in Corpus et Sanguinem Christi, remanentibus spe-

¹ Agapæ proprie significant convivia, quæ a fidelibus habebantur tum in signum mutuae unionis tum in honorem convivii Christi, quando Eucharistiam instituit: de his loquitur Apostolus (I Corinth. xi). Primitus habebantur ante sacram Communionem; sed jam ab Apostolorum tempore statutum erat, ut non nisi postea fierent, ut ita jejuni omnes sumerent Corpus Christi; et huc referunt illa Apostoli verba: *Cetera cum venero, disponam*. Quia tamen in manducatione hujus cœnæ irrepserant abusus, agapæ ubique proscriptæ fuere et Carthaginense anno 597 eas expresse damnavit; aliquo tantum vestigio remanente in aliquibus Ecclesiis, in quibus inter Missarum solemniam pax tribuitur, et etiam bolum panis. — V. Bergier, *Dictionnaire*, etc. — Tommasinus, S. Thomas, Billuart.

² V. Klee, *Hist. des dogmes*, et Habert, *Theologia*, etc.

³ Ps. xxi, xxii et lxxvii; Joann. vi; Isaïæ xxx; Zachar. ix; Prov. ix.

⁴ Gen. ii. — ⁵ Exod. xvi. — ⁶ III Reg. xix. — ⁷ Exod. xxv.

⁸ Exod. xii; I Corinth. v.

⁹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, nn. 189 et seqq.; ita *Opera dogmatica*, sess. xiii.

ciebus, ad spiritualem fidelium refectionem. Si vero consideretur *in facto esse*, est Corpus et Sanguis Christi sub speciebus panis et vini ad spiritualem fidelium refectionem. Hoc posteriori modo communiter accipitur Eucharistia prout est Sacramentum, et definitur: *Sacramentum novæ Legis a Christo Domino ad caelestem animarum nostrarum alimoniam institutum, in quo Corpus et Sanguis Christi vere, realiter, et substantialiter sub speciebus panis et vini continetur*. Dicitur ad *caelestem*, id est spiritualem alimoniam; quemadmodum enim per cibum et potum alitur vita hominis corporalis, ita per Eucharistiam alitur vita hominis spiritualis, dicente Christo: *Si quis manducaverit ex hoc pane vivet in æternum*.

Differt maxime a ceteris hoc Sacramentum; quia cetera sunt posita in actu transeunte, hoc in re permanenti; in aliis nulla fit materiæ in aliam naturam mutatio, in hoc substantialiter materia mutatur.

Si excipiantur Sociniani et hodierni rationalistæ, omnes unanimiter catholici, schismatici et hæretici docent Eucharistiam verum esse Sacramentum. Hoc definitum est a Florentino et Tridentino¹; et nititur ratione theologica; in Eucharistia enim reperiuntur conditiones verum Sacramentum N. L. constituentes. Videlicet: 1. ritus sensibilis, et sunt species externæ panis et vini; 2. divina institutio; nam *Domini Jesus*, verba sunt Apostoli, *in qua nocte tradebatur, accepit panem et gratias agens, fregit et dixit: Accipite et manducate, hoc est Corpus meum*²; 3. gratiæ promisso: *Si quis manducaverit ex hoc pane, inquit Christus ipse, vivet in æternum: qui manducat meam Carnem et bibit meum Sanguinem, habet vitam æternam*³. Accedit omnium fidelium persuasio, et Patrum consensus: unus sufficit S. Augustinus inquit: *Respice ad munera ipsius Ecclesiæ: munus Sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia; in ceteris sanctis Sacramentis quale munus est*⁴!

574. Moraliter specie unum est hoc Sacramentum, quamvis

¹ Sess. vii, can. 1.

² I Cor. xi. — ³ Joann. vi.

⁴ In Ps. ciii. — V. Ferraris, v^o *Eucharistia*.

duplici conficiatur materia, tum quia est unus et idem Christus sub utraque specie; tum quia ambæ materiæ unam animæ alimoniam respiciunt, quemadmodum cibus et potus unum est alimentum, ut ait Catechismus R. Diximus *specie unum est*: numero enim potest esse multiplex; nam Eucharistia est instituta per modum convivii, at in convivio moraliter tot sunt refectioes, quot sunt refecti. Unde si diversæ species consecratæ eodem tempore et in eodem altari proponantur, unum erit Sacramentum: si vero eadem species dividantur, et in diversis proponantur altaribus, diversa erunt Sacramenta (T).

575. Q. 2. *An Eucharistia sit aliquid stabile et permanens?*

R. 1: Lutherani et Calvinistæ, licet Eucharistiam fateantur verum esse Sacramentum; volunt tamen illud totum esse positum in solo usu et sumptione, ita ut Sacramenti rationem non habeat, nisi actu illo transeunte, quo sumitur. Kepnitius vero concessit Eucharistiam esse Sacramentum proprie dictum; sed tantum cum benedicitur, frangitur, distribuitur et cum statim post confectionem defertur ad infirmos. Imo aliqui inter Protestantes Eucharistiam in gratiam infirmorum fatentur conservari posse etiam ad triduum; sed triduo elapso, omnem Sacramenti rationem prorsus evanescere, ita ut reviviscant panis et vinum, sicut erant ante consecrationem.

R. 2: Errores hujusmodi sic Tridentinum omnes simul damnavit: *Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili Eucharistiæ Sacramento non esse Corpus et Sanguinem D. N. J. C.; sed tantum in usu dum sumitur, non autem ante vel post: et in hostiis seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur vel supersunt, non remanere verum Corpus Domini, anathema sit*¹. Et concors est doctrina Patrum, Irenæi², Origenis³, Nysseni⁴, Ambrosii⁵, Augustini⁶, etc. Sit pro omnibus S. Cyrillus qui ait: *Postquam*

¹ Sess. XIII, can. IV.

² L. IV, adversus hæres., c. XVIII, n. 5. — ³ Homil. XIII, in Exod.

⁴ Orat. catech., c. XXXVII. — ⁵ L. IV, de Sacram., c. IV.

⁶ Enarrat. in Ps. XXXIII.

*autem oculos tuos sancti corporis contractu sanctificaveris, illud percipe advigilans*¹. Et Constitutiones Apostolicæ antiquæ praxis fidem faciunt, dum dicunt: *Cumque universi et universæ communicaverint, accipientes diaconi quæ supersunt, in pastophoriis reponunt*².

Ratio suffragatur, quod Eucharistia natura sua sit permanens: 1. Christus antequam Apostolis Eucharistiam traderet, ait, *hoc est Corpus meum, hic est Sanguis meus*. Ergo Eucharistia ante sumptionem jam existebat; ergo in sumptione Christus eam non constituit; 2. Eucharistia fuit instituta tanquam cibus spiritualis animæ nostræ: at natura cibi cujuslibet talis est, ut in sua natura existat independenter ab ejus usu et sumptione; 3. Sacramentum hoc conficitur a Sacerdote, qui solus valide consecrat. At si tantum in ejusdem usu et sumptione esset constituendum, non conficeretur a solo Sacerdote; sed plerumque a fidelibus, a pueris, imo a mulieribus ipsum suscipientibus³.

Ad rem Martinet: Usus non expectat Eucharistia, ut fit in aliis sacramentis, ad manifestandam suam efficaciam; hic enim est ille de quo legitur: *Virtus de illo exibat et sanabat omnes*. Imo præter thronum gratiæ, placuit Christo in Eucharistia collocare compendium evangelii, memoriam mirabilium suorum, ac gymnasium religionis; ibi enim cumulavit exempla omnium virtutum, præsertim obedientiæ, patientiæ, charitatis, paupertatis, etc.

576. Q. 3. *Quandonam Eucharistia fuit instituta?*

R. Sentiant omnes, Christum Eucharistiam immediate et per se instituisse in ultima cæna, quam cum Apostolis suis celebravit in civitate Jerusalem pridie quam pateretur. Id patet clarissime ex Scriptura:

¹ Catech. mystagog. v, n. 21.

² L. VIII, c. XIII.

³ Etiam prioribus sæculis ea fuit Ecclesiæ consuetudo, ut Eucharistiam ad varios usus servaret. Sic per Diaconos mittebatur ad fideles, qui sacris interesse non poterant. Sic fideles illam adsportabant domum, sæviente tyrannorum persecutione, ut si eorum in manus incidissent, cibo illo cœlesti se ad pugnam roborarent. Reservabatur etiam favore peregrinantium, ut iis firmum in itinere præsidium esset. Quod si aliquando Eucharistia consumi præcipiebatur, id erat vel ne ingruente persecutione profanationi exponeretur, vel quia locus decens pro ejus conservatione non erat, vel ne hostiæ diu conservatæ putrescerent, ut ex historia constat. — V. Knoll, Billuart, Drouen.

*Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem et benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite et comedite: hoc est Corpus meum. Et accipiens calicem*¹, etc. — At si quærat de die præcisa tam admirandæ institutionis, non satis conveniunt. Provenit discordia ex duplici controversia: prima, utrum Christus institutioni Eucharistiæ præmiserit celebrationem Paschatis mosaici; secunda in casu affirmativo, quonam die Pascha comederit. Hoc posito, dicimus: Christus Pascha legale vere celebravit et quidem legitimo die, luna nempe 14^a mensis Nisan, hoc est feria 5^a ad vespervas. Ubi notandum Judæos a novilunio mensem inchoare: unde apud ipsos idem est primus dies ac prima luna: mensis autem Nisan est martius.

1. Quod Christus verum Pascha Hebræorum celebraverit, admittunt communiter contra Lamy et Calmet: imo contrariam sententiam *nimis audacem* appellat Benedictus XIV². Sane in Scripturis habetur, Christum ab Apostolis interrogatum fuisse, *ubi vellet parari sibi comedere Pascha*. Ipso imperante, *paraverunt: Jesus discubuit cum Discipulis*; atque, ut luculentissime patet ex contextu, cum illis Pascha manducavit³. Hinc Tridentinum aperte ait, quod Christus, *celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Israel immolabat, novum instituit Pascha*⁴.

2. Quod autem id factum sit luna 14^a mensis Nisan exeunte, communiter docent Latini contra Græcos; dicitur enim Christus *prima die Azymorum, quando Pascha immolabant Judæi, fecisse Pascha cum Discipulis suis*⁵. Atqui hæc dies erat luna 14^a sub vespervis, ut habetur in Levitico⁶: *Mense primo, quartadecima die mensis, ad vesperam phase* (hoc est Pascha) *Domini est, et quintadecima die mensis hujus solemnitas Azymorum Domini est*⁷. Quæ solemnitas a vespervis diei antecedentis incipiebat⁸.

¹ Matth. xxvi.

² De Fest., l. I, c. vi. — ³ Matth. xxvi.

⁴ Sess. xxii, c. i. — ⁵ Marc. xiv. — ⁶ Lev. xxiii.

⁷ V. Petavius, *De Doctrina Temporum*, l. XII. — P. Honoratus a S. M. *In artem criticam*. — Berti, Witsasse, Billuart. — *Bible de Vence*, diss. v, vi: *Sur la dernière Pâque de Jésus-Christ*. — Et pereruditum opus F. Patritii, *De Evangelii libri tres*. Romæ, 1855.

⁸ Apud Judæos tres dies distinguebantur: *Naturales*, qui ab una media nocte ad aliam protrahantur; *artificiales*, qui ab ortu solis ad occasum in duodecim horas distribuebantur; *legales* seu *festivi*, qui accipiebantur a vespera præcedentis diei ad vesperam sequentis. Qua distinctione admissa, plures apparentes difficultates solvuntur: sic Joannes, qui c. xiii ait Christum legalem cœnam fecisse *ante diem festum Paschæ*, locutus est de die naturali a media nocte ad mediam noctem traducto; vel de artificiali ab ortu usque ad occasum solis. Ceteri vero Evangelistæ de die legali, a ves-

3. Quod tandem id evenerit feria quinta ad vespervas, probari potest ex testimonio Joannis: *Judæi ergo (quoniam Parasceve erat) ut non remaneret in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati), rogaverunt Pilatum*¹, etc. Ergo Christus fuit occisus feria vi; Parasceve enim Hebræorum nostræ feriæ vi correspondet. Vespere autem antecedenti Christus suam Passionem inchoavit; ante Passionem Pascha celebravit; ergo revera feria v.

Art. I. — Realis Christi præsentia in Eucharistia.

577. Q. *Qui realem Christi præsentiam in Eucharistia inficiantur?*

R. Juxta nonnullos Joannes Scotus in Hibernia sæculo IX primus omnium ausus est affirmare, quod in Altari consecratur, neque vere Corpus neque vere Christi Sanguinem esse; sed omnia specie geri et non veritate. Verum hoc valde incertum est².

Unde: 1. hujus erroris parens censetur Berengarius Turo-nensis sæculo XI, qui in Conciliis compluribus cito damnatus fuit, uti videre est penes Witassium.

2. Sæculo XII Petrus De Bruis, a quo hæretici *Petrobrusiani*, aperte docuit Sacramentum Eucharistiæ nihil esse, neque Deo offerri debere. Eidem acriter adhæserunt paulo post Enriciani sic dicti a quodam Enrico De Bruis sectatore præcipuo.

3. Venerunt sæculo XVI Carlostadius, Zuinglius, Æcolampadius, Bucerus et Calvinus, qui omnes diversa quidem via, in id tamen conveniunt, ut negent veram ac realem Christi

pera nempe usque ad sequentem vesperam, cum scripserunt *prima die azymorum*. Matth. xxvi; Marc. xiv; Luc. xxii.

¹ Cap. xix, 31, *Pascha nostrum* non jam inductum est in memoriam hujus institutionis; sed Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi. Ideo autem Pascha appellari cœpit, quia primis Ecclesiæ sæculis non raro contingebat, ut illa solemnitas in diem Paschatis Hebræorum caderet: in Asia talis erat usus. In prima tamen Nicæna Synodo (anno 325) sanctum est, ut Paschæ dies festus dominica post quartam decimam lunam ab omnibus ageretur; ne christiani judæos imitari viderentur. — V. Bergier, *Dictionnaire*, etc., v^o Pâque.

² V. Perrone, *De Euch.*, c. vi.

præsentiam; alii enim contendunt verba Christi *hoc est Corpus meum* sensu metaphorico intelligenda esse, nempe pro figura corporis. Alii volunt Christum manducari per fidem, quia fidelis credendo illum sibi attrahit et reddit præsentem. Alii censent Corpus Christi aliquam virtutem e coelo diffundere in animam communicantis; alii aliter.

4. Demum errorem secuti sunt Sociniani et rationalistæ. Qui omnes *Sacramentarii* in scholis nuncupantur. — Contra istos sit de fide :

PROPOSITIO

*In Eucharistiæ Sacramento post panis et vini consecrationem, Dominus N. J. C. verus Deus et homo, vere, realiter et substantialiter sub specie illarum rerum sensibilibus continetur*¹.

Prob. 1 : Ex Scriptura, ubi Eucharistiæ institutio sic refertur : *Cœnantibus eis, accepit Jesus panem et benedixit ac fregit, deditque Discipulis suis, et ait : Accipite et comedite, hoc est Corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis dicens : Bibite ex hoc omnes ; hic est enim Sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*². Quo nil evidentius : Christus nempe docet in Eucharistia esse suum illud ipsum Corpus, quod pro nobis in cruce tradendum erat ; et

¹ « Le mot *vere* (ad rem S. Alph., *Opera dogm.*, sect. xiii) est destiné à exclure la présence figurée de Jésus-Christ, comme l'entendent les sacramentaires ; la figure est opposée à la vérité, et c'est pour cela qu'on dit *vere*. Le mot *realiter* a pour but d'exclure la présence imaginaire, parce que les hérétiques prétendent que la chair de Jésus-Christ n'est point dans l'Eucharistie corporellement, comme elle est au ciel, mais par la foi qui l'y représente, c'est-à-dire comme si elle y était. Calvin consent à dire que le corps réel de Jésus-Christ est dans la cène, mais il ne veut pas reconnaître qu'il y est réellement. On dit enfin *substantialiter* pour exclure la présence de seule efficacité ou vertu, à laquelle Calvin réduit la présence du corps réel de Jésus-Christ, en disant que la substance du corps de Jésus-Christ n'est point dans l'Eucharistie, mais bien sa vertu, par laquelle il se donne à nous avec ses richesses. »

² Matth. xxvi; Marc. xiv; Luc. xxii; I Cor. xi.

illum ipsum Sanguinem suum, qui erat ibidem effundendus. Atqui verum et reale Corpus suum tradidit : verum et reale suum Sanguinem effudit, non in figura et in signo. Quis enim dixerit de simplici figura, de nudo signo et imagine Christum fuisse allocutum (prout plurimi novatorum cum rationalistis contendunt) quando Eucharistiam Discipulis suis promittens inquebat : *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum ; et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita ? Amen, amen, dico vobis : nisi manducaveritis Carnem Filii hominis, et biberitis ejus Sanguinem, non habebitis vitam in vobis*¹?

Neque illud *manducare et bibere* sensu metaphorico accipi potest, nempe de manducatione et potu spirituali; Christus enim ipse omnem sensum metaphoricum hic aperte excludit inquebat : *Caro vere est cibus, et Sanguis meus vere est potus*. Nemo autem dixerit cibum et potum spirituales esse *vere cibum et vere potum*. Deinde Apostolos et Judæos literaliter omnino locutiones Christi accepisse, evidentissime patet, nam primi novitate sermonis quasi offensi inquebant ad invicem : *Durus est hic sermo, et quis potest eum audire ?* Alii autem *litigabant inter se dicentes : Quomodo potest hic nobis Carnem suam dare ad manducandum ?* Sed si Christus, qui est *via, veritas et vita*, metaphorice fuisset locutus, debisset ex eorum animis talem et tantum errorem et offensionem sustollere. Et tamen non solum non sustulit, imo crebra repetitione sensum suum litteralem aperte confirmavit : *Amen, amen, dico vobis : nisi manducaveritis Carnem Filii hominis, et biberitis ejus Sanguinem, non habebitis vitam in vobis*².

Neque obstant verba, quæ postea subjunxit Christus : *Spiritus est qui vivificat ; caro non prodest quidquam ; verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt*. Hoc enim subjunxit non ad indican-

¹ Joann. vi.

² In sensu litterali esse accipienda verba Christi, patet vel ex ipsa difficultate sensum figuratum adstruendi. Jam ab anno 1570, Bellarminus refert, ducentæ numerabantur hæreticorum expositiones vel depravationes horum paucorum verborum : *Hoc est Corpus meum* (De Euchar., l. I, c. viii).

dam spiritualem manducationem per fidem, sed ad excludendam materiale Capharuitarum intelligentiam, qui Corporis Christi manducationem modo cruento intelligebant, ita ut illius Corpus in propria specie premeretur dentibus et in frustra divideretur. *Non prodest quidquam*, explicat Augustinus, *sed quomodo illi intellexerunt: carnem quippe intellexerunt quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur: non quomodo spiritu vegetatur; accedat spiritus ad carnem, et prodest plurimum*¹.

Prob. 2: Ex constanti et universali Ecclesiae traditione, cujus quidem 1. testes sunt omnes Patres². Satis tamen sit referre eorum testimonia quæ ad tria priora sæcula spectant; iis enim sæculis Ecclesiam fuisse puram vel ipsi fatentur hæretici. S. Ignatius episcopus et martyr, discipulus S. Joannis Evangelistæ, de hæreticis docetis seu phantasiastis scribit³: *Ab Eucharistia et oratione abstinent, eo quod non confiteantur Eucharistiam Carnem esse Salvatoris Nostri Jesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit*: ergo doctrina erat S. Ignatii in Eucharistia esse illam ipsam Christi Carnem, quæ passa est et suscitata. S. Justinus martyr de Eucharistia scribebat sæculo II: *Alimoniam incarnati illius Jesu Carnem et Sanguinem esse edocti sumus*⁴. Tertullianus autem sæculo III: *Caro Corpore et Sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur*⁵; sed caro non vescitur Corpore Christi per fidem, vel sensu metaphorico. Hoc argumentum desumptum ex doctrina Ecclesiae per tria priora sæcula tanti roboris visum est ipsis Protestantibus, ut plures eorum ad fidem Catholicam perduxerit⁶; — 2. traditionis testes sunt tum Concilia, ut Nicænum primum, et secundum, Alexandrinum, Lateranense quartum, etc.; tum liturgiæ quæ usque ad sæculum XVI publico cultui inservierunt in universa Ecclesia tam occiden-

¹ Tract. XXVII in Joann. — V. Bossuet, *Histoire des variations*.

² P. Perrone velut in synopticam tabulam Patrum doctrinam redegit ad decem capita.

³ Ed. ad Smir., c. VII. — ⁴ Apol. I, n. 66. — ⁵ *De resurrect.*, c. VIII.

⁶ V. *Viaggio di un gentiluomo irlandese in traccia di una religione*, di Tommaso Moore. Milano, Agnelli, 1854. — Charvaz, *Guida del Catechismo valdese*, p. III^a, I, VII, rag. v.

tali quam orientali, ut monumentis probant Renaudotius, Martenius, Bona, Thomassinus, Mabillonius, Muratorius, Lebrunius et alii. Quæ quidem omnes liturgiæ expresse hanc veritatem supponunt et tuentur; — 3. testes sunt omnes sectæ antiquæ, gnostici, valentiniani, marcionitæ, ariani, nestoriani, armeni, syriacobitæ, græci schismatici, etc., qui circa hoc dogma convenere omnes, atque superstites adhuc conveniunt; — 4. vel ethnici testes sunt suis calumniis, quibus Christianos arguebant, quod ipsi nempe carne humana et sanguine vescerentur in suis conventibus.

Prob. 3: Ex præscriptionis argumento, ita ut inimici nullum hujus doctrinæ initium extra Christum et Apostolos indicare possint; cum tamen nos adsignemus primam doctrinæ contrariæ originem: Remanet ut concludamus cum Tridentino: *Si quis negaverit sanctissimo Eucharistiæ Sacramento contineri vere et realiter et substantialiter Corpus et Sanguinem una cum anima et divinitate D. N. J. C. ac proinde totum Christum, sed dixerit tantummodo esse in eo uti in signo vel figura aut virtute, anathema sit*¹.

Realis autem Christi præsentia in Eucharistia convenit Deo, qui ideo infinitas ejus perfectiones mirabili prorsus modo manifestat; convenit indoli religionis christianæ, quæ oportebat ut aliquid plus haberet de veteri lege, ut nempe si hæc in suis sacrificiis exhibebat Christum in figura, illa Christum contineret in veritate; convenit hominibus, quorum fides, spes et charitas per hoc mysterium mirabiliter perficiuntur.

Obj. 1.: Christus de seipso ait: *Ego sum panis*², nec tamen ita dicendo seipsum mutavit in panem; ergo dicens: *Hoc est Corpus meum*, panem in corpus suum non mutavit. — Adde: Joannes affirmat quod *Verbum caro factum est*³, quin tamen inferri possit Verbum conversum esse in carnem; ergo vere dici potest *hoc est Corpus meum*, quin panis substantia fuerit immutata. — Præterea: nonne de ferro candente et de dolio vinum continente recte dicitur *hic est ignis, hoc est vinum*, etiamsi nulla intercesserit mutatio? Ergo dicere potuit Christus *hoc est Corpus meum*, etsi substantia panis adhuc subsistat, et in ea sit inclusum Corpus Christi Domini.

¹ Sess. XIII, can. I. — V. Klee, *Histoire des dogmes*, hoc tit.

² Joann. VI. — ³ Joann. II.

R. ad 1. : Priora verba metaphorice intelligenda sunt; siquidem non absolute Christus se panem appellavit, sed *panem vivum, panem vitæ*, scilicet comparate ad manna Hebræorum, de quo sermo erat : at posteriora verba sensum litteralem habent, lutheranis ipsis fatentibus, et patet ex contextu. Adde repugnare Christum mutari posse in panem, cum id vetat ipsius natura quæ immutabilis est; at nulla pugna, si panis in Christi corpus convertatur. — Ad 2. : Verbum est inconvertibile in panem; at panis bene mutari potest : unde verba Apostoli pro modo suo sunt accipienda, quod nempe Verbum assumpsit humanitatem, sed haud immutando; panis vero immutatus fuit, et tota ejus substantia in Christi corpus conversa est, solis panis speciebus remanentibus. — Ad 3. : ferrum candens ignis dicitur, quia omnes ejus partes ignis pervadit : item vini dolium vinum appellatur, quia ex communi usu destinatum est ad vinum continendum. At in nostro casu nec panis partes omnes Corporis Christi pervadit, nec a natura sua vel communi usu panis destinatus est ad continendum Christi Corpus. Hinc qui de pane, in quo lateret aurum, diceret *hoc est aurum*, falsum diceret : quia panis nec a natura sua, nec etiam ex hominum consuetudine ordinatus est ad continendum aurum.

Obj. 2. : Christus post consecrationem apud Matthæum subjunxit¹ : *Dico autem vobis, non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum*, etc. Ergo vinum adhuc erat in calice post consecrationem; ergo non nisi figurate dicitur Sanguis Christi Jesu.

R. Eo in loco non agitur de calice consecrato : sed de calicis non consecrati distributione, quæ ante Eucharistiæ institutionem obtinuit, ut clarius patet apud Lucam². Ceterum non pugnat quod sanguis Christi vinum adhuc appelletur; tum quia ex vino conversus est : res autem in aliam versa in Scripturis primum etiam nomen retinet juxta illud : *Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam*³; tum quia sanguis Christi adhuc apparentiam habet vini, et in Scripturis res per eam, quam habet apparentiam, sæpe indicatur : sic Deus qui sub forma ignis apparuit, *ignis consumens* vocatur⁴. — Sic etiam nonnulli Patres Eucharistiæ appellant typum, figuram, imaginem, signum corporis Christi, ratione nempe specierum panis et vini, quæ ex Christi institutione sunt signum et figura corporis sui, non absentis quidem, sed presentis et sub ipsis realiter contenti.

Obj. 5. : Dogma realis Christi presentia in Eucharistia rectæ rationi repugnat; repugnat 1. *quod unum corpus, nempe Christi, sit simul*

¹ Cap. xxvi. — ² C. xxii. — ³ Joann. xi.

⁴ Deut. iv. — V. Alasia, Knoll, Liebermann, Billuart, etc.

in pluribus locis, scilicet in tot hostiis consecratis; 2. quod accidentia subsistant sine subjecto, nempe panis et vinum sine panis et vini substantia : et sane si instituatur chymica analysis particulæ aliquæ consecratæ, in ea reperitur substantia vegetalis panis et vini; 3. quod Christi Corpus nos nutriat et ejus Sanguis nos etiam inebriet; 4. quod Corpus Christi profanetur, frangatur, corrumpatur.

R. Eucharistia (perinde ac reliqua Religionis mysteria) cum superet rationis nostræ captum, fieri nequit, ut demonstretur eam rectæ rationi repugnare; ut enim duorum terminorum ostendatur intrinseca repugnantia, clara illorum cognitio habenda est, ut sic comparentur, et ex comparatione contradictio resultet : nempe scire deberemus quid sit corpus in ordine supernaturali, quid corpus glorificatum, et in statu sacramentali, quæ locorum natura, et materiæ essentia : quæ tamen omnia ignoramus. Nequeunt igitur adversarii judicare de repugnantia corporis Christi in Eucharistia, seu in statu corporis gloriosi et sacramentalis, prout non posset cæcus, qui nullam coloris ideam habeat, judicare et affirmare, quod repugnet circulus rubei coloris. Hoc autem indirecto principio omnes objectæ difficultates de facili solvi possunt. Sed respondendo directe :

Ad 1. dicimus : sicut potest homo speculum formare, in quo unus idemque homo appareat multiplicatus, licet multiplicatus non sit; poterit Deus cujus virtus est infinita multiplicem panem in vero Christi corpore convertere, ita ut unum idemque eodem tempore in pluribus locis vere et realiter existat, quin tamen varium et multiplex sit¹. — Ad 2. : cum Deus possit per seipsum producere omnes effectus, qui fiunt per quæcumque causam creatam : poterit etiam per seipsum conservare accidentia sine subjecto, subtracta substantia, per quam prius veluti per propriam causam conservabantur². Impossibile est

¹ Audiatur Angelicus (q. 76, a. 3) : *Corpus Christi est in hoc Sacramento per modum substantiæ, id est per modum, quo substantia est sub dimensionibus; non autem per modum dimensionum, id est non per modum illum, quo quantitas dimensiona alicujus corporis est sub quantitate dimensiona loci. Manifestum est autem, quod natura substantiæ tota est in qualibet parte dimensionum sub quibus continetur, sicut sub qualibet parte aeris est tota natura aeris, et sub qualibet parte panis est tota natura panis; et hoc indifferenter, sive dimensiones sint actu divisæ, sicut cum aer dividitur vel panis secatur, sive sint actu indivisæ, divisibiles vero in potentia.*

² Iterum Angelicus (q. 76, a. 5; et q. 77, a. 1) : *Cum enim effectus magis pendeat a causa prima, quam a causa secunda, Deus qui est prima causa substantiæ et accidentis, per suam infinitam virtutem conservare*

autem, ut instituat processum chymicum corporis gloriosi et incorruptibilis, ut est Christi corpus post ejus resurrectionem : quod si analysis chymica instituat in species, jam ipsæ corrumpuntur; cum immutentur, ac partes secernantur : ergo sicuti cessat in stomacho nostro realis Christi corporis præsentia, statim ac corrumpuntur Eucharisticæ species, sic cessat, dum per chymicam operationem eadem species immutantur. — Ad 3. : utique Christi corpus in Eucharistia, cum sit incorruptibile, nequit per se nos nutrire; sicut neque etiam nos nutrit aut inebriat substantia panis et vini, quæ in eo non sunt. Deus itaque extraordinaria ratione supplet (aut novæ substantiæ reproductione ut aliquibus placet, aut alio modo sibi cognito); Deus enim ad exercitium fidei nostræ constituit, ut panis, idem dic de vino, consecratus easdem subeat vices, et eosdem producat effectus divina virtute, quos produceret, si consecratus non esset¹. — Ad 4. : corpus Christi utpote gloriosum non magis attingitur in profanationibus, quam ipsa divinitas, quæ etsi ubique præsens, non ideo tamen dicitur sordescere in sordibus; homines igitur sacrilegi sibi nocent, non Christi corpori in se. Nec alteratis speciebus eucharisticis, ideo corrumpitur Christi corpus, sed desinit esse; ideo corruptio, fractio, et similia proprie non nisi de speciebus prædicari possunt².

potest in esse accidens, subtracta materia, per quam conservabatur in esse sicut per propriam causam. Sicut enim alios effectus causarum naturalium potest producere sine naturalibus causis, sicut corpus humanum formavit in Virgine sine virili semine. Manifestum est, quod accidentia non sunt in substantia corporis Christi, sicut in subjecto; quia substantia humani corporis nullo modo potest his accidentibus affici... Ideo relinquatur quod accidentia in hoc Sacramento manent sine subjecto, virtute divina.

¹ Denuo Angelicus : Unumquodque sicut se habet ad esse, ita se habet ad agere, quia igitur speciebus sacramentalibus datum est divina virtute, ut remaneant in suo esse, quod habebant, substantia panis et vini existente, consequens est, quod etiam remaneant in suo agere; et ideo omnem actionem, quam poterant agere substantia panis et vini existente, possunt etiam agere substantia panis et vini transeunte in Corpus et Sanguinem Christi... Species Sacramentales sunt quidem accidentia; habent tamen actum et vim substantiæ; quantitas dimensiona retinet naturam propriam et accipit miraculose vim et proprietatem substantiæ, et ideo potest transire in utrumque, in substantiam et dimensionem... Ex hoc cibis nutrit, quod convertitur in substantiam nutriti; species sacramentales possunt converti in substantiam aliquam quæ ex eis generatur; per eandem rationem possunt converti in corpus humanum, per aquas possunt converti in cineres, et vermes; et ideo manifestum est, quod nutriunt (3 p., q. 77, a. 3; et q. 77, a. 5 et 6).

² Corruptio (ait Angelicus, q. 77, a. 4) est motus ex esse in non esse.

Art. II. — De transsubstantiatione et cultu Eucharistiæ debito.

578. Q. 1. Quomodo Christus est præsens in Eucharistia?

R. Stabilita vera et reali Christi præsentia in Eucharistia contra Calvinianos et alios, nunc pugnandum est cum Lutheranis, qui admittunt quidem dogma veræ et realis præsentia Christi in Eucharistia; sed negant panem et vinum in ejus corpus et sanguinem transmutari. Horum alii contendunt in Eucharistia Christum hypostatice conjungi cum pane et vino, sicut Verbum divinum unitur cum humanitate; et talem conjunctionem *impanationem* et *invinationem* appellant. Alii contendunt substantiam corporis Christi quodam quasi modo consociari cum substantia panis et vini, ita ut vel cum eo, vel sub eo, vel in eo existat: ad hoc inventum indicandum *consubstantiationis* vel *companationis* nomine utuntur.

Verum Catholici docent totam ipsam substantiam panis et vini converti in corpus et Sanguinem Christi ita, ut panis et vini nihil amplius remaneat præter externas eorum species: et in hoc situm est dogma *transsubstantiationis*, quod est veluti sequela dogmatis de reali Christi præsentia, quod sic a Tridentino definitum est: *Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis et vini una cum Corpore et Sanguine D. N. J. C.; negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiæ panis in corpus, et totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus duntaxat speciebus panis et vini, quam quidem con-*

Species sacramentales retinent idem esse quod prius habebant, substantia panis et vini existente; et ideo hujusmodi esse potest corrumpi a contrario agente; sicut esse horum accidentium poterat corrumpi, illa substantia abeunte. Species sacramentales licet sint formæ non in materia; habent tamen esse quod prius in materia habebant. Corruptio illarum non est miraculosa, sed naturalis; præsupponit tamen miraculum, quod factum est in consecratione, scilicet quod illæ species sacramentales retineant esse sine subjecto quod prius habebant: sicut et cæcis miraculose illuminatus, naturaliter videt.

versionem catholicam Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, anathema sit¹. Id jam declaratum fuerat in Lateranensi IV, in Constantiensi, ac Florentino. Id firmat traditio SS. Patrum²: sit pro omnibus D. Ambrosius³: *Qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare, quod non erat?* Omnes tandem liturgiæ ab Apostolorum ætate ad nos usque concordant, ut videre est apud Renaudotium et alios.

Id autem plane constat ex Scriptura: nam verba illum *hoc est Corpus meum* (idem dic de vino) non significant panem esse simplicem figuram corporis Christi; lutherani enim nobiscum fatentur realem Christi præsentiam in Eucharistia. Non significant panem uniri hypostatice cum Christo; addit enim Christus *Corpus meum, quod pro vobis tradetur*; at panis non est pro nobis traditus, nec crucifixus, sed verum Christi corpus. Non significant sub pane, vel in pane, vel cum pane contineri corpus Christi; nam talis sensus esset evidenter contortus et omnium loquendi legum subversivus: ex eo enim quod duo simul in eodem loco consistunt, non sequitur unum eorum esse alterum, aut unum de alio affirmari posse. Ergo significant panem mutatum esse in verum corpus Christi. Hinc vel ipse Leibnitzius lutheranus homo habet: *Pia antiquitas aperte satis declaravit panem mutari in Corpus Christi, vinum in Sanguinem; passimque hic veteres agnoscunt metastoicheiosin, quam litini transsubstantiationem recte vertunt...; quemadmodum agitur alias, ita hic quoque explicanda est Scriptura ex traditione, quam custos Ecclesia ad nos usque transmisit (U).*

579. Q. 2. *An Christus totus contineatur sub qualibet specie et parte?*

R. Affirmative: veritas catholica sic definita est a Tridentino: *Si quis negaverit in venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie, et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit*⁴. Christus sane præbens Eucharistiam Discipulis suis dixit: *Manducate ex hoc, bibite ex hoc omnes*; atqui non

¹ Sess. XVIII, can. III. — V. Bossuet, *Histoire des variations*, I. II.

² V. Wiseman, *Conferenze sulle dottrine e pratiche più importanti della Chiesa cattolica*, Conf. XIV, XV et XVI. — Klee, *Histoire des dogmes*, etc.

³ *De initiandis*, c. IX.

⁴ Sess. XIII, can. III.

omnes ex eo manducassent totum corpus neque totum bibisset sanguinem, sicut promiserat, si quælibet particula totum non continisset: manducatio enim debebat esse multiplex; debebat ergo omnis particula totum Christum continere. Hinc Ecclesia canit: *Fracto demum Sacramento, ne vacilles, sed memento, tantum esse sub fragmento, quantum toto tegitur.*

Dicitur in Tridentino canone *separatione facta*: unde de fide non est totum Christum esse sub singulis specierum partibus etiam ante divisionem. Attamen omnino certum videtur; neque enim fractio efficere potest, ut Christus totus sit ubi antea totus non erat. Neque ideo multiplicia admitenda sunt corpora Christi sub unaquaque specie; Christus enim non est sub specie eo modo quo corpora naturalia sunt in locis, sed eo fere modo qua anima est in corpore, quæ tota singulis corporis partibus unita est.

580. Notandum autem ex eodem Tridentino¹, quod *vi verborum* solum corpus sub specie panis, et solus sanguis sub specie vini existit; quia *vi verborum* illud unum in Sacramento ponitur, quod per verba formæ exprimitur; et per verba quibus consecratur vinum, exprimitur solus sanguis. Per hoc tamen non potest inferri, quod totus et integer Christus sub unaquaque specie non contineatur; si enim non *vi verborum*, utique *vi*, ut vocant, *concomitantæ* (quæ est conjunctio unius cum alio) corpus sub specie vini, et sanguinem sub specie panis, et sub utraque existere animam et divinitatem Christi, certum est; quia corpus Christi in Eucharistia est vivens, impassibile et immortale. *Christus* enim, ait Apostolus, *resurgens ex mortuis jam non moritur*; *mors illi ultra non dominabitur*²; non potest esse tale sine sanguine et anima: anima autem et corpus propter hypostaticam unionem necessario cum divinitate sunt conjuncta.

Et Concilium Constantiense habet: *Firmissime credendum et nulatenus dubitandum integrum Christi corpus et sanguinem tam sub specie panis, quam sub specie vini veraciter contineri*. Idem docet Florentinum in decreto ad Armenos. Concordant Patres; S. Ignatius

¹ Sess. XIII, cap. III.

² Rom. VI.